

راهیان کوی یار

نویسنده: استاد ناصر باقری بیدهندی

انتشار: وبگاه رسمی استاد ناصر باقری بیدهندی

www.baqeribidhendi.ir

منبع: مجله فرهنگ کوثر بهار ۱۳۸۸ - شماره ۷۷

زیارت قبر اولیای الهی و پیشوایان دینی و شخصیت های برجسته علمی و رجال سیاسی و اجتماعی، در میان همه ملل، از دورترین اعصار تاریخی تا امروز، سنتی پسندیده و رایج بوده است و پیوند دهنده نسل حاضر به نسل گذشته است. به گواهی تاریخ، خردمندان عالم و پیروان ادیان و مذاهب مختلف، شخصیت های خود را در زندگی شان بزرگ و محترم می شمردند و پس از مرگ نیز احترام و تکریم خود را با پیمودن مسافت های طولانی و تحمل رنج سفر برای زیارت آرامگاه رهبران دلسوز و محبوب نشان می دادند و این کار را قدردانی از خدمات و زحمات آنها و نوعی تشویق به خدمت و فداکاری در راه تأمین منافع و مصالح اجتماعی می دانستند.

پیروان آیین جاودانی اسلام نیز در پرتو تعلیمات قرآن و سنت نبوی، این سنت نیکو و پسندیده را همراه با شور و شوق حفظ کرده اند. از فجر اسلام تاکنون، نسل در نسل از همه طبقات و قشرها به «زیارت» عنایت و اهتمام ورزیده اند. از دور و نزدیک خود را به سوی قبور انبیا، به ویژه روضه منوره خاتم پیامبران، مشهد امامان اهل بیت و یا یکی از بزرگان مذهبی می رسانند و مشتاقانه مزار آنان را زیارت می کنند.

زیارت قبور مؤمنان و اولیای الهی، ریشه در سنت نبوی دارد و گروه بزرگی از محدثان و مورخان مشهور، سیره عملی پیامبر اسلام [۱] (ص) دخت والا گهر پیامبر [۲]، امام حسین [۳] و صحابه بزرگوار [۴] آن حضرات را در زیارت تربت پاکان نگاشته و نیز آداب و خصوصیات آن را به تفصیل ذکر کرده اند.

روشن است که همه مسلمانان زیارت قبر پیامبر (ص) را قبول دارند و آن را گونه ای از تجدید دیدار با آن حضرت می دانند. شیعیان نیز همواره در آرامگاه های مقدس رسولان الهی و امامان و امام زادگان حاضر می شوند و با دیدن حرم آنان، به یاد خدا می افتند و سپاس و حمد الهی را به خاطر توفیق حضور، به جا می آورند. آن گاه با تقدیم تحیات و سلام و نثار فاتحه بر آن ارواح مقدس - که واسطه رساندن فیض و رحمت خدا به بندگان اند - ارتباط معنوی برقرار می کنند و از جهاد و ایثار و فضائل و مظلومیت و شهادت آنان یاد می کنند.

ما معتقدیم زیارت قبر اسوه های بشر و پیشوایانی که لحظه ای از اندیشه هدایت و ارشاد و تعلیم غفلت نکردند، پاسداشت حقوق آنان و موجب زنده نگاه داشتن نام و احیای امر و ترغیب عملی و ارائه راه آنان است و پس از واجبات، از برترین اسباب طاعت و تقرب به درگاه احدیت و جلب رضای خدای سبحان است.

حضور در کنار مزار پیامبر، امامان و اصحاب بزرگوار آنان، شهدا و صدیقین، زائران را به یاد تاریخ درخشان و جهاد آنان می اندازد. این حضور آگاهانه، شجاعت بخش است و زائران را علیه ستمگران و جباران تاریخ می شوراند.

زیارت مرقد معصومان(ع) و دقت در زیارتنامه هایی چون «زیارت سید الشهداء»، همت زا و شورانگیز و انقلاب آفرین است و جانبازانی تربیت می کند تا در راه مجد و شرف و دین و حفظ حدود اسلامی و در راه حق و تبلیغ دین و شریعت خیرالمرسلین، با نفخه روح شهادت طلبی چون کوهی آتشفشان و دریایی پر تلاطم و خروشان، فداکاری و از خودگذشتگی کنند و به همین سبب، آنها که با «زیارت» سر و کار دارند، خوی شهادت طلبی و ظلم ستیزی در آنها قوی تر است.

زیارت چیست؟

زیارت آرامگاه بزرگان، هشدار به زائر است و یادآور اینکه انسان در این دنیا نخواهد ماند و باید به عالم دیگر سفر کند، و نیز مشوق انسان است تا با کسب دانش و آراستن خود به فضایل، نام خویش را جاوید سازد.

زیارت، دیداری است مشتاقانه که منشأ آن، محبت و عشق و ارادت به خاندان پیامبر است که بر اساس «آیه مودت» [۵]، دوستی آنان اجر رسالت آن حضرت است. با زیارت، رشته مودت استوار می گردد.

زیارت، بهانه ای است برای خلوت گزیدن و سخن گفتن و انس یافتن با الگوها و راهنمایان راستین دین و روشنگران راه زندگی و بندگان برگزیده الهی؛ بندگانی که قابل مقایسه با هیچ فرد دیگری نیستند.

زیارت، یعنی تجدید عهد و میثاق با معصوم و شخصیتی که به زیارتش رفته‌ایم.

زیارت را می‌توان نوعی از اعلام وفاداری صادقانه به شخصیت پیامبر(ص) و بهترین روش پیوند با خاندان رسالت و مکتب و آرمان‌های آنان، و وفاداری به حق و حقیقت دانست.

زیارت، تعظیم شعائر دین و زنده نگاه داشتن آیین است؛ لذا متقین هیچ‌گاه از آن غفلت نمی‌ورزند.

زیارت، تشفی بخش آلام روحی و درمان بسیاری از دردها و وسیله دفع برخی آسیب‌ها و حوادث ناگوار است.

زیارت، مایه انس و الفت روح و دل هاست با ذات مقدس معصومان (ع) که این، خود موجب سکینت روح و روان و آرامش وصف ناپذیر زائر می‌شود.

زیارت، سبب برقراری روابط برادرانه و اتحاد با همکیشان و آشنایی با مشکلات کشورهای اسلامی است.

زیارت، کلید عطایای الهی است. دین باوران در کنار مرقد معطر و مطهر پیامبران و امامان(ع) شفای مرض و رفع گرفتاری خود را از خداوند مسئلت می‌کنند و آنان را واسطه قرار می‌دهند و خداوند هم گرفتاری آنان را رفع می‌کند.

زیارت، وسیله حل بسیاری از مشکلات زندگی است و زائر را در دستیابی به خواسته‌هایش مدد می‌کند.

زیارت، از مهم‌ترین راه‌های پرورش فکر و تصحیح و تکمیل اعتقاد و موجب افزایش معرفت و شناخت زائر به مقام عالی و مدارج رفیع امامت و ولایت است.

زیارت، چون از مسیر معرفت انجام گیرد و با خلوص و قصد قربت باشد، به «زائر» صفای باطن و نورانیت دل می‌بخشد و او را متحول کرده، برای بهره‌گیری از وجود حجّت و ولیّ خدا آماده می‌سازد.

زیارت، عامل ترک گناه و وسیله ای برای مهار کردن شهوات حیوانی و نفس سرکش است. چه بسیار کسانی که در فکر، عمل یا اخلاق آنها خللی بوده و با تشریف به زیارت یکی از معصومان(ع) دگرگون شده اند و با مغتنم شمردن فرصت های باقیمانده، لغزش ها و انحرافات خود را با غسل توبه و زیارت و توسل به آن گرامیان، جبران و سعادت نجات از عذاب الهی را پیدا کرده اند.

کعبه عشاق باشد این مقام هر که ناقص آمد اینجا، شد تمام

زیارت، نوعی تولّای عملی به محمد و آل محمد(ع) و اعلام برائت از دشمنان دین و آن ذات های مقدس است.[۵]

زیارت، نوعی اعلام مواضع و مشخص کردن خط فکری و موضع گیری اجتماعی - سیاسی است؛ به این معنا که زائر در زمره حزب الله و شیعیان اهل بیت(ع) قرار دارد و از بنیانگذاران حکومت ظلم و فساد و دشمنان ائمه هدی(ع) بیزار است.

زیارت، اردوی معنوی و هدفدار است که علاوه بر فوائد سفر و کسب معنویت، پاداش اخروی نیز دارد.

زیارت، از عوامل موثر در مغفرت، ترفیع درجات، اجابت دعوات، طول عمر، حفظ بدن و مال، رفع کدورت ها و پلیدی های روحی و هموم و رنج ها و مشقات است.

زیارت کامل، حضور انسان تعالی طلب در آرامگاه «انسان کامل» است که سلطه قدرت او به اذن خدا، تمام هستی و فراسوی آن را فراگرفته است؛ همو که واسطه بین خالق و مخلوق است و انسان ها از طریق وجود او، به حق می رسند.

خواندن «زیارت ائمه»، نشانه پیروی و اطاعت از آنها و محبت و عشق و علاقه به اولیای خداست.

زیارت، نوعی آموزش دین به نسل های بعدی است.

زیارت اگر قبول شود، ذخیره آخرت می گردد، و عامل نجات است.

زائر کیست؟

به مشرف شوندگان در حرم مطهر پیامبر و امامان که به قصد توسل و انجام فرایض و اعمال مذهبی، وارد حرم می شوند، «زائر» می گویند.

زائر راستین، فردی است که واله و شیدای اولیای دین است و چون پروانه ای در عشق محبوب بال خود را می سوزاند تا به وصال معشوق نائل آید. او مشتاق دیدار حریم یار است، و محبّ با وفای خاندان رسالت، و مدافع سینه چاک حریم ولایت، و شاد کننده دل پیامبر خدا(ص) و خاندان پاکش. خداوند سبحان به زائر خیر دنیا و آخرت اعطا فرموده، چرا که محبت اهل بیت(ع) را در دل او نهاده است.

زائران راستین، بهترین خلق خدایند؛ چرا که پیامبر و اهل بیت(ع) او هستند.

زیارتگاه کجاست؟

«زیارتگاه»، بقعه متبرک، نزولگاه رحمت و برکات خداوند، محل رفت آمد فرشتگان، عبادتگاه صالحان، پایگاه یاد خدا، رمز دلدادگی به حضرت حق، محل تردد و تعلق ویژه روح آن صاحب مرقد، و مصداق کامل این سخن خداوند متعال است که می فرماید:

«فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْعُدْوِ وَالْأَصَالِ». [۶]

زیارتگاه، محیطی ملکوتی و پناهگاه ایمنی است که شیطان از آنجا به شدت دوری می جوید.

بارگاه امامان اهل بیت(ع) بوستانی است از باغ های بهشت، و منبع فضایل و خیرات، منشأ الطاف و برکات، مبدأ قیام ها و نهضت ها، محل پیمان بستن و هم قسم شدن برای انقلاب های رهایی بخش و جنبش های عدالت طلبانه.

زیارتگاه پیامبر و امامان، بلد امن و حریم ملائک و قدمگاه مقدس حضرت بقیة الله الاعظم (ارواحنا فداه) و اولیای خداست.

زیارتگاه آن وجودهای مقدس، محل فرونهادن بارهای سنگین و ریزش گناهان و خطاهاست؛ زیرا برکت شفاعت معصومان و عظمتشان نزد خدای مهربان، چنان است که دیگر برای گناه جایی نمی ماند.

زیارتگاه، سنگر دین و ولایت اهل بیت(ع) به شمار می رود و از دیر باز در گسترش فرهنگ توحیدی و ولایت اهل بیت وحی، نقش اساسی داشته است.

حرم مطهر پیشوایان دین، ملجأ خاص و عام و پناهگاه حاجتمندان است که مردم برای گرفتن حوائج خود از خدا و نیل به خواسته هایشان رو به آستان مقدس آنان می آورند و بار بر زمین می نهند و به مقصد و مقصود می رسند.

حرم امامان یا امام زادگان در رخدادهای نظامی و سیاسی نیز برای ساکنان اطراف آن پناهگاهی امن است.

حرم مطهر ائمه هدی(ع) مرکز افاضه فیوضات ربّانی است؛ چون بسیاری از اعمال مذهبی در آنجا انجام می پذیرد.

آرامگاه های اهل بیت(ع) و امام زادگان در عربستان، عراق، سوریه، مصر، ایران، و غیر آنها مکان هایی هستند که فریاد حق طلبی در مقابل ظلم، در تمام طول تاریخ از آنجا به گوش می رسد.

حرم هر امام زاده ای، پایگاهی برای نشر معارف اسلامی و ترویج تشیع و اقامه سنن اسلامی است و محفلی است مهیا برای انس با خداوند و عبادت ذات مقدس او، و جایگاهی است آماده برای تلاوت قرآن و اقامه نماز.

آرامگاه، محل مطالعه تاریخ و سیره عملی زیارت شونده است و نقش آن، الهام بخشیدن به زائران برای تحقق «عدالت» است.

کوتاه سخن آنکه زیارت راستین پیشوایان نور - که بهترین درود و ثنا بر ایشان باد - عامل آشنایی با شئون نبوت و امامت، نشانه احترام به مقام معنویشان، جلوه ای از

محبت و مودت به آنان، نشانه پیروی از مکتب و راه نورانی آنان، وسیله ای برای زنده نگاه داشتن آموزه های آنان و وفا و تعهد سپردن برای رهروی در راه آنان است.

زیارت اولیای الهی - که عزیزان درگاه الهی اند - موجب تجلیل از فضیلت های آنان، گرمی داشت نام و یادشان، قدردانی از زحمات آنها و مایه الهام گرفتن از آنان است.

زیارت شهیدان راه خدا، تجلیل و تکریم از ایثارگران راه «توحید»، است و احیا کننده فرهنگ شهادت، و نیز هشداری به ستمگران تاریخ است که با ریختن خون سرخ شهیدان نمی توان آرمان ها و افکار آنان را به دست فراموشی سپرد.

زیارت قبر پدر و مادر، یکی از شیوه های برونیکی در حق آنهاست و حفظ کننده پیوند فرزند با پدر و مادر است و پیامدهای مثبت معنوی و مادی زیادی برای فرزند دارد.

زیارت قبر صالحان و مؤمنان، سبب «عبرت گرفتن» است و زائر را به «یاد آخرت» می اندازد.

کلام آخر آنکه زیارت هر یک از پیامبران آسمانی و امامان شیعه یا فرزندان پاک این خاندان، علاوه بر آثار تربیتی و معنوی در زندگی زائر، مایه غفران الهی و محو گناهان و ترفیع درجات است.

حال که با بخشی از فلسفه تربیتی و سیاسی زیارت آشنا شدیم، به خوبی درک می کنیم که ترک زیارت رسول خدا(ص) و پیشوایان دینی، جفا در حق آن بزرگواران است و کسی که با وجود تمکّن و بدون علت معقول، زیارت آنان را ترک کند، «حق» را ادا نکرده و در روز قیامت بسیار حسرت خواهد خورد!

پس باید بار سفر بست و خود را به آن اماکن متبرک و جایگاه های نزول رحمت پروردگار رساند تا در معرض نسیم مغفرت الهی و الطاف پیامبران و امامان قرار گرفت.

زیارت نامه

بسیار شایسته است که عاشقان و زائران اهل بیت(ع) زیارت نامه های آنان را که یادگار آن انوار قدسی و سرشار از معارف و اسرار است، بخوانند.

دو نوع زیارت نامه برای معصومان(ع) در دست است. یکی، زیارت نامه ای است که به یک معصوم و زمان و مکان اختصاص ندارد و آن را در آرامگاه هر یک از معصومان می توان خواند؛ گر چه در اصل برای معصوم خاصی وارد شده باشد؛ مانند: زیارت امین الله، زیارت جامعه کبیره و جامعه صغیره. با این زیارت نامه ها همه معصومان را از دور و نزدیک می توان زیارت کرد.

قسم دوم، زیارت نامه های ویژه هر معصوم است که سیره بزرگان و اولیای الهی، پای بندی به خواندن آنها با تلفظ صحیح و با توجه کامل بوده است؛ مانند زیارت نامه های وارد شده درباره امیرمؤمنان علی(ع) و امام علی بن موسی الرضا(ع). البته در قسمت دوم، برخی زیارت نامه ها را در هر مکان و زمان می توان خواند که به آنها «زیارت مطلقه» می گویند و بعضی چون وقت خاصی دارند، به آنها «زیارت مخصوصه» گفته می شود.

تعالیم دین در زیارت نامه ها

یکی از راه های بیان حقایق دین و ترویج مکتب شیعه، زیاراتی است که ائمه هدی(ع) به اصحاب و شیعیان خود تعلیم داده اند. زیارت نامه های مأثور تنها بیان برخی واژگان و عبارات نیست، بلکه در حقیقت کلاس درس و آموزش معارف اسلامی است.

آشنایی با این تعالیم ارزنده، روح آدمی را جلا می دهد و ضمیر انسان را صفا می بخشد و موجب افزایش ایمان پیروان این آیین می شود؛ چرا که پیام جاودانه معصومان(ع) راه گشای حیات طیبه و زیستن در فضای معنوی است.

با نگاهی اندیشمندانه به زیارت نامه ها و تجزیه و تحلیل آنها، در می یابیم که این «زیارت نامه ها» مجموعه ای از عمیق ترین، متقن ترین و مهم ترین معارف اسلام ناب

محمّدی را بیان می کنند و پس از قرآن کریم، مطمئن ترین منبع برای دریافت تعالیم عالی اسلام به شمار می روند و تأکید بسیاری هم به خواندن آنها شده است.

چنان که می دانیم زیارت ها، با حمد و ستایش خداوند سبحان شروع می شوند آن هم با زیباترین جمله ها و دقیق ترین عبارت ها. آن گاه با سلام و اظهار مودّت به ائمه هدی(ع)، ارج گذاری به شخصیت دینی آنان، ذکر فضایل شان و برخی از مصائب و سختی هایی که در راه دفاع از حریم حق و تحکیم بخشیدن به تعالیم اسلام متحمل شده اند، ادامه می یابد و با اظهار نفرت و نفرین در برابر قاتلان و ستمگران و غاصبان حقوق آنان و توسل و درخواست شفاعت و دعای زائر برای خود، پایان می پذیرد.

در برخی از زیارت ها، علاوه بر بیان معتقدات و اصول ناب تشیع، به شناخت مقام ولایی و معنوی و بیان اوصاف و شأن و مرتبت و اظهار ارادت و محبت به ساحت قدسی ائمه اطهار و وظایف و تکالیف مؤمنان در قبال آنان، بیشتر توجه شده؛ مانند زیارت جامعه کبیره.

گاهی در زیارت نامه ها، رکن اصلی زیارت بر موالات و معادات و نبرد حق و باطل و پیروزی خون بر شمشیر بنا نهاده شده است که دو اصل مهم، «تبری» و «تولی» را با تکرار لعن به دشمنان و سلام به پیشوایان الهی می توان فهمید؛ مانند زیارت عاشورا که در این زیارت آنان که حتی بر کشته شدن امام حسین(ع) رضایت داشتند، لعنت می شوند و سپس از خداوند همگامی صادقانه با آن حضرت را در دنیا و آخرت می طلبیم.

«زیارت عاشورا» با تکبیر آغاز می شود و با سجده در پیشگاه خدا و ستایش او، خاتمه می یابد.

برخی از زیارت ها نیز بیشتر به بیان معارف بلند اسلام و حمد و ثنای الهی و دعا توجه دارد؛ مانند زیارت امین الله.

در پاره ای از زیارت ها، تاریخ فشرده و جامع از زندگی و سیره امیرمؤمنان(ع) مورد

عنایت شدید قرار گرفته؛ مانند زیارت غدیریه.

در برخی از زیارت ها، پس از سلام به انبیا و خاندان وحی و گواهی بر اوصاف کریمه آنان حسین(ع) و .. به «واقعه عاشورا» و شذائذ و مصائب مقربان درگاه خداوندی و نتایج شهادت آنان اشاره اجمالی شده است و نام تک تک شهدای کربلا و ویژگی هر یک و نام قاتل بیشتر آنان نیز آمده است؛ مانند زیارت ناحیه مقدسه. [۷]

خصوصیت برخی از زیارات هم این است که از ناحیه امام عصر(ع) وارد شده است. در این گونه زیارات، بر دعا برای تعجیل در ظهور حضرت تأکید شده است؛ مانند زیارت آل یاسین. [۸]

سخن سربسته گفتم با حریفان   خدایا، زین معما پرده بردار

پی نوشت ها:

- [۱] از باب نمونه، ر.ک: سنن بیهقی، ج ۵، ص ۲۴۲؛ سنن ابوداود، ج ۱، ص ۳۱۳، ج ۲، ص ۱۹۵؛ صحیح مسلم، ج ۳، ص ۶۴ و ۶۵؛ سنن نسائی، ج ۳، ص ۷۶؛ المغنی، ج ۱، ص ۳۵۷؛ تاریخ المدینة المنوره، ج ۱، ص ۱۱۸؛ بحارالانوار، ج ۱۰۲؛ ص ۲۹۶، ح ۱؛ کشف الارتیاب، ص ۴۸.
- [۲] از باب نمونه، ر.ک: مستدرک حاکم، ج ۱، ص ۳۷۷؛ سنن بیهقی، ج ۴، ص ۷۸؛ وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۲۷۹؛ بحارالانوار، ج ۴۳، ص ۱۹۵ و ج ۱۰۲، ص ۳۰۰، ح ۲۵.
- [۳] البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۲۰۸.
- [۴] تهذیب تاریخ دمشق، ج ۲، ص ۲۵۹؛ وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۲۱۷؛ الغدیر، ج ۵، ص ۱۴۷.
- [۵] همان طور که در زیارت عاشورا می خوانیم: «انی سلم لمن سالمکم و حرب لمن حاربکم».
- [۶] نور/۳۶.
- [۷] ر.ک: اقبال الأعمال، سید ابن طاووس، ص ۵۷۷-۵۷۳؛ بحارالانوار، علامه مجلسی، ج ۹۸، ص ۳۱۷، بیروت.
- [۸] ر.ک: مفاتیح الجنان، شیخ عباسی قمی.